

Intervju med Henry Minde

14. november 2008

Du kom hit som hovedfagsstudent i historie. Hvorfor?

Jeg tok artium på det som den gang het Finnmark offentlige gymnas i 1966. Deretter havnet jeg noen få måneder på SAS sitt hovedkontor i Stockholm. Egentlig ble jeg allerede i gymnastiden opptatt av historie. Jeg spurte en av historielærerne på gymnaset om han syntes det var noe poeng for meg å begynne å studere ved universitetet.

Engasjementet i SAS ble et kort intermessso. Allerede i 1967 begynte jeg som student, da ved Universitetet i Oslo (UiO). Få år etter kom studentopprøret. Jeg kom inn som studentrepresentant i Fagutvalget i statsvitenskap, hvor vi studenter kranglet med både Henry Valen, Ulf Torgersen og andre kjente forskere, om blant annet hvordan pensum skulle se ut. Vi var svært selvbevisste og mente at vi burde ha like mye å si som lærerne. Da jeg hadde tatt eksamen i statsvitenskap, norsk og historie i Oslo, var det tre emner som opptok og interesserte meg stadig mer. Det ene var feminisme, jeg var veldig opptatt av kvinnesaks-spørsmål. Det andre emnet dreide seg om det samiske; spesielt var boka til (Per) Otnes, *Den samiske nasjon*, en viktig vekker. Og for det tredje var jeg opptatt av landsdelsproblematikk, som også omhandlet forholdet mellom periferi og sentrum. Dette var mens EF-debatten var på sitt mest intense.

Jeg kommer selv fra et fullstendig fornorsket sjøsamisk miljø. Jeg oppfatter meg som samisk, til tross for min oppvekst i et altamiljø lite preget av det samiske. Jeg syntes likevel ikke at det var noe langt sprang da jeg begynte å engasjere meg i samiske spørsmål da jeg kom hit til Tromsø i 1973. Einar-Arne Drivenes og jeg startet, i tråd med hva vi hadde planlagt, på et hovedfagsarbeid knyttet til gruvedriften i Kåfjord i Alta. Men min interesse kom til å dreie seg stadig mer om demografi; folketall og befolkningsutvikling, med vekt på forholdet mellom folkegruppene. Dette skulle bli det som kom til å utgjøre tema for hovedfagsoppgaven min.

Du ble «headhundet» av Nordisk samisk institutt (NSI)?

<http://doi.org/10.7557/15.4377>

© The author. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) license.

Året før jeg avla hovedfagseksamen, var Nordisk samisk institutt blitt opprettet som en egen institusjon i Kautokeino. En av seksjonslederne derfra kom uanmeldt på besøk til meg på min hybel ved Prestvannet Studenthjem for å tilby meg en jobb innenfor det som skulle være en kritisk juridisk undersøkelse av samiske rettigheter i Norden. Jeg takket ja til å være vit. ass. (vitenskapelig assistent) på prosjektet etter at jeg i 1976 hadde tatt hovedfagseksamen.

I første omgang gikk oppgaven ut på å pløye gjennom tingbøker og rettsprotokoller. I dette nordiske samarbeidsprosjektet deltok Knut Bergsland, som var en legendarisk språkforsker og hadde vært koblet inn i den store rettssaken om de svenske samenes rett til beiteland. Men jeg ble tidlig opptatt av at jeg ikke bare skulle stå til tjeneste for Knut Bergsland og andre forskere. Jeg forventet også muligheter til å komme i gang med min egen forskerkarriere.

Den gangen var det nesten ingen, verken i media eller academia, som kunne forklare hva en mente med samiske rettigheter. Selv om jeg var knyttet til NSI, satt jeg stort sett her på Universitetet. Til å begynne med var det veldig interessant å arbeide i dette krysningspunktet mellom NSI i Kautokeino og Universitetet i Tromsø (UiT).

Det kan være på sin plass å minne om at forholdet til det samiske samfunn var en av grunnene til at Stortinget hadde gått inn for et universitet her i Tromsø. Ved Institutt for samfunnsvitenskap (ISV), som det het den gang, ble det samiske trukket inn litt uplanlagt. Det ble lagt til egen gruppe på instituttet hvor det da bare var ansatt antropologer. Og dette ble problematisk for meg, som var knyttet til historie og følgelig befant meg utenfor denne gruppa.

Spørsmålet om samisk forskning ved UiT ble problematisk også fordi NSI var blitt etablert som en egen institusjon i Kautokeino. Dette var et nordisk organ, der ministerrådet hadde fastsatt statuttene. I første omgang skulle det være en utrednings- og kulturinstitusjon og ikke en forskningsinstitusjon.

Det ble likevel snart slik at NSI satte i gang store prosjekt. Et av disse var det om samiske rettigheter, der jeg var engasjert. Men NSI hadde verken jurister eller historikere som kunne løse denne typen akademiske oppgaver. Dette var problematisk fordi NSI av den grunn manglet veiledningstilbud til meg og andre. Vi savnet veiledning av den typen som dagens doktorgradsstudenter har her på Universitetet. Jeg måtte selv finne ut av alt hva man burde og skulle gjøre. Dessuten foreslo jeg at Gudmund Sandvik, professor i rettshistorie ved UiO, og en professor i privat eiendomsrett ved NLH (Norges landbrukshøgskole) ble trukket

inn i utredningsarbeidet til NSI. De ble begge engasjert allerede i 1978-79.

Så da Altasaken kom, hadde Instituttet gjennom dette prosjektet allerede koblet inn de akademikere som var best orientert om samiske rettighetsspørsmål. Da Samerettsutvalget senere skulle nedsettes, ble begge disse to professorene medlemmer. Det medførte også at det meste av kapasiteten på det prosjektet som jeg var knyttet til, ble nyttet i Samerettsutvalgets arbeid. Selv falt jeg vel ut av arbeidet fordi jeg hadde deltatt i demonstrasjoner i Alta. Siden Norske samers riksforbund (NSR) hadde gått inn for å boikotte utvalget, stilte jeg meg selvsagt på den samme boikottlinja. Dermed ønsket jeg ikke å gå inn i utvalget på det tidspunktet. Senere ble det heller ikke til at jeg ble dratt inn. Derimot hadde historikerne Narve Bjørge og John Herstad etter hvert tatt på seg visse veiledningsoppgaver på det opprinnelige prosjektet til NSI.

Norges forskningsråd initierte et større samiskrelatert prosjekt?

Norges forskningsråd tok initiativ til å få vurdert igangsetting av et større prosjekt omkring det samiske. Jeg var blitt trukket inn i drøftinga ved ISV av hvordan man skulle bygge opp og organisere forskning rundt det samiske ved UiT. Et sentralt spørsmål var om temaet skulle være reservert for gruppen for samiske studier, som etter hvert hadde skiftet navn til samiske studier/etniske relasjoner. Antropologene, eller de som hadde ansvaret for det samiske studiet på universitetet, lyktes aldri i å utvikle gode relasjoner til folkene på NSI.

Antropologstriden og opprettelsen av Samisk senter?

I dag høres det jo egentlig veldig rart ut, men den gang var det nærmest en selvfølge at antropologene foreslo og fikk gjennomslag for at en stilling som skulle legges til samiske studier/etniske relasjoner skulle gis til en antropolog. Faglig dreide nemlig det meste på samiske studier seg om komparasjon. I den sammenhengen ble (Fredrik) Barth en svært så sentral person, og du måtte ha studert Barth. Dette var egentlig den første gangen jeg ble involvert i en sånn krangel om hvordan ressursene til samiske tema skulle fordeles. Striden var utløst av antropologenes dominerende posisjon. Og dette var jo for så vidt en strid om strakte seg gjennom hele 1980-tallet. Den blusset spesielt sterkt opp på slutten av 80-tallet da man ved ISV skulle ta overgangen fra temainndeling av lærergrupper til en ren fagdisiplinær organisering.

Antropologene som jobbet innenfor etniske relasjoner/samiske studier, gikk sterkt inn for denne omstillingen. De argumenterte for å innføre

rein antropologi, rein sosiologi og rein statsvitenskap. Dette ble da også vedtatt med én stemmes overvekt på et instituttmøte.

Samtidig hevdet de fleste av oss som hadde samisk bakgrunn og som oppfattet oss som samiske forskere og studenter, at det burde opprettes et eget studium som skulle dreie seg om det samiske. Vi så for oss at når antropologene først hadde blitt skikkelig antropologer, så ville det føre til sterk reduksjon av ressurser øremerket for det samiske. Vi så også at stadig færre samiske studenter søkte seg til antropologi, som innholdsmessig ble mindre og mindre samisk. Hovedfagsstudentene på antropologi ønsket å reise verden rundt og ikke drive og sose rundt her i Nord-Norge eller i Sameland.

De økonomiske vilkårene som rådde på slutten av 80-tallet ved UiT, gjorde det veldig vanskelig å få nye stillinger. Vi satte hardt mot hardt og stilte krav om en egen samisk enhet ved Universitetet – et samisk senter. For å sette det riktig på spissen, hevdet vi at noen av de stillingene som hadde gått til antropologi, var blitt argumentert fram og opprettet av hensyn til det samiske. Da burde de egentlig overføres til et samisk senter. Vi fikk et samisk senter.

Dette er blitt en effektiv enhet som ikke minst tar hand om en rekke større og mindre seminarer og konferanser. Senteret er også et effektivt og nyttig redskap for prosjektledere som er i gang med prosjekter knyttet til samiske spørsmål. Men vi fikk ikke gjennomslag for en slik modell som du finner i Canada og USA, hvor du kan jobbe som historiker på et historisk institutt, mens du samtidig har oppgaver ved et Native Studies Center. Siden vi ikke lyktes med en slik modell, så er det fremdeles slik at vi fagfolk sitter på hver våre institutt og gjør så godt vi kan.

Du ble fast knyttet til UiT?

Fra 1985 ble jeg ansatt her på institutt for historie som førsteamanuensis. Som instituttleder, eller seksjonsleder som det het før omorganiseringen på slutten av 80-tallet, deltok jeg altså i den såkalte antropologistriden, som endte med at Senter for samiske studier ble opprettet.

Jeg hadde arbeidet særlig med befolkningshistorie og rettshistorie. Alta-saken bidro til at jeg ble involvert i Norske samers riksforbund og jeg var i en periode leder av forbundets avdeling i Tromsø. De to første periodene etter at Sametinget ble etablert, møtte jeg som vararepresentant der.

Du har engasjert deg i urfolksproblematikk langt utenfor Norges og Nordens grenser?

Jeg har hele tida prøvd å holde meg orientert om det som skjer med andre urfolk enn samene. Blant annet deltok jeg på det tredje møtet i verdensrådet for urfolk (WCIP) i Canberra i Australia i 1981. Spørsmålet om landrettigheter har opptatt meg mye. Som historiker måtte en lære seg hva slike rettigheter bygger på. Jeg måtte sette meg inn i hvilken historisk begrunnelse slike rettigheter bygger på. Men disse rettighets-spørsmålene griper jo direkte inn i vår egen tid, og har skapt grunnlag for engasjerte politiske debatter.

Møtet i Canberra betød, ikke minst fordi jeg også ble invitert til å være med i den nordiske samedelegasjonen til Rio-konferansen om ressurser og miljø i 1992, begynnelsen på min store interesse for urfolksproblematikk rent generelt. Samtidig gjorde det at jeg ble mer opptatt av og interessert i de norske samenes rolle og deltakelse i internasjonalt urfolksarbeid. Da jeg kom hjem fra Rio-konferansen, hadde FN bestemt seg for at året etter, i 1993, skulle være FNs urfolksår. Gjennom min deltakelse i Sametinget var jeg med på å få gjennomslag for at den norske markeringen av Urfolksåret foregikk i Tromsø i form av en stor konferanse med *self determination* og *landrights* som hovedtemaer. Dette ble også den norske regjeringens hovedmarkering av urfolksåret. Rigoberta Menchu var hovedtaler. Dermed kan en si at det ble Universitetets oppgave å markere urfolksåret i Norge.

For meg personlig var det to ting som skjedde. For det første søkte jeg midler for å kunne følge prosessene rundt urfolksspørsmål innenfor FN-systemet. Jeg har konsentrert mye av min forskning om å finne ut hvordan urfolksproblematikken fra å ha vært mer eller mindre ignorert, har fått en plass på den internasjonale dagsorden. Jeg har hatt et særlig fokus på å analysere hvordan Alta-saken påvirket opptattheten av samiske spørsmål, men også samiske organisasjoners samarbeid med andre urfolk, ikke minst i tilknytning til Verdensrådet (WCIP). Dette har blitt mitt hovedanliggende med hensyn til forskning. Dette har ført til at jeg var medredaktør for de to bøkene om *Resource Management and Global Rights*. Den siste boken, som kom i år med tittelen *Self Determination, Knowledge and Indigeneity*, bygger på at vi etter hvert har fått et stort nettverk av fagfolk fra hele verden.

Under den store konferansen i Tromsø i 1993 deltok det en professor fra Guatemala sammen med Rigoberta Menchu. Han hadde med seg et utkast til en venns-kapsavtale mellom det store Universitetet i Guatemala og UiT. Det er jo litt rart, for Universitetet i Guatemala var 400 år mens vi da hadde virket i drøye 20 år. Men dette ballet på seg. Mjøs, som var rektor på den tiden, ble også leder av NUFU (Nasjonalt program for utvikling, forskning og utdanning). I 1996 reiste en stor delegasjon

fra Tromsø til Guatemala, og det ble satt i verk et mangeårig prosjekt som vi kalte for *Maya Competence Building*. Til tross for at mayafolket utgjør et sted mellom 50 og 70% av landets befolkning, var svært få av dem å finne på universitetsnivå. Samtidig er det absolutt forbudt å gi enkelte folkegrupper særfordeler, positiv diskriminering. Men takket være prosjektet lyktes vi i å få rekruttert ganske mange mayaindianere til Universitetet i Guatemala. Noen av dem ble faktisk også doktorgrads-studenter. Flere har vi har hjulpet til å ta lisensiaturer, som er den vanligste universitetsgraden der. Dette prosjektet varte faktisk helt til i år. Det var en avslutningskonferanse både for to år siden og en i år. Plakaten på yttersiden av kontordøra mi er ett av mange uttrykk for takknemlighet derfra. Vår strategi i Guatemala var i og for seg den samme som vi har brukt her i Tromsø, nemlig – i visse perioder i hvert fall – å anvende positive særfordeler. I Guatemala burde dette fortsette i lang tid fremover.

Merket du noe til debatten om landsdelsrelevans særlig knyttet til historiefaget da du kom hit som student på tidlig 70-tall?

Vi var den første gruppa som holdt på med hovedfag i historie. Og vi valgte stort sett emner for våre hovedfagsoppgaver som hadde med landsdelen å gjøre og som på en eller annen måte tok den såkalte landsdelsrelevansen på alvor. I første omgang dreide jo svært mye seg om en periferi/sentrum-problematikk. Fagutvalget som interimsstyret nedsatte for historiefaget, besto av kjente professorer sørfra som Per Maurseth, Jens Arup Seip og Kåre Lunden. De hadde overhodet ikke i sin faginnstilling pekt på samisk som noe hovedemne. Men når hovedfagsstudentene kom her, så var det jo sånn at uansett om de arbeidet med emner fra landbruk eller befolkningsutvikling eller Kåfjord Kobberverk eller hva det skulle være, så var det vanskelig å komme utenom etnisitet og forholdet mellom folkegruppene i nord.

Historikerne Einar Niemi og Knut Einar Eriksen ga ut boka *Den finske fare* i 1981, som er en grundig historisk gjennomgang av den norske statens politikk ovenfor minoritetene i landsdelen. Boka ble en viktig kilde til kunnskap om det flerkulturelle Nord-Norge. Jeg ble i mitt arbeid med befolkningsutviklingen opptatt av hvordan tellerne egentlig fanget inn det etniske aspektet.

Etter få år ble problemstillingene som fagutvalget hadde foreslått, lite relevante både for studenter og lærere. Lærerne ble også påvirket av at vi som studenter startet en Historisk klubb og nærmest overrumplet lærerne. Det ble også slik at landsdelens problemer og utfordringer fikk en stadig klarere plass i historiefaget. Derfor virket det ekstra urimelig

at bare ett fag, antropologi, lenge insisterte på å være det faget som hadde ansvar for forskning knyttet til den samiske befolkningen. Kort tid etter at vi kom, utviklet Alta-saken seg. Mens uhorvelig mange jurister har vært opptatt av landrettigheter i Canada og Australia, så skulle det gå lenge før jurister ved UiT begynte å interessere seg for slike spørsmål. Nå er dette i ferd med å endre seg, i og med at det er avlagt doktorgrader i emnet ved Juridisk fakultet, og det er rekruttert stipendiater til denne delen av jusfaget.

Det som handlet om samisk på UiT, var i den første perioden monopolisert av antropologene?

Jeg tror ikke at Universitetet i de første årene følte seg utsatt for krav og forventninger om å satse på samiske emner. NSI i Kautokeino tjente som en slags unnskyldning eller bortforklaring for ikke å ta opp samiske emner. Det var antropologistriden på slutten av 1980-tallet som førte til opprettelsen av Samisk senter og til at Universitetet definerte samisk forskning som et av sine satsingsområder.

Hva med det samiske perspektivet ved UiT i dag?

Nå er Nordisk samisk institutt inkorporert i Samisk høgskole. Man bør satse på denne høgskolen, for det er en institusjon for dem som snakker samisk. Men for oss på Universitetet, er det ingen grunn til ikke å trekke fram det samiske perspektivet i alle fag. Vi har et mye større felt, som også omfatter oss som har samisk bakgrunn uten å kunne samisk. UiT har ansvar for å tilføre den norske befolkningen kunnskap om den samiske verden. Det tror jeg ikke Samisk høgskole kommer til å ha så mye oppmerksomhet mot. Og selvfølgelig bør vi følge opp den internasjonale kontakten. Jeg mener den norske stat bør satse på oppbygginga i Kautokeino sånn som den nå heldigvis har gjort. Men dette fritar definitivt ikke UiT fra soleklare forpliktelser. Uten at UiT satser, vil flere fag ved Samisk høgskole kunne tørke bort. Når Samisk høgskole for eksempel vil satse på samisk historie som et forskningstema, vil de være avhengig av å rekruttere stipendiater fra UiT.

Har dere historikere bidratt til å formidle et nytt bilde av det flerkulturelle Nord-Norge til allmennheten?

Jeg føler at vi har bidratt veldig mye til det. Samtidig er problemet i dag at den forskergenerasjonen jeg tilhører, faktisk begynner å nærme seg pensjonsalderen. Hvis ikke etterveksten av studenter og forskere er god nok, blir det lett et kunnskaps- og forskningsmessig kontinuitetsbrudd. Da kan man bli nødt til å starte på nytt, og det er forferdelig tungt. Jeg har litt bekymring for mitt eget fag. Det er slik at når en har fått bygd

opp et godt fag- og forskningsmiljø, så vil miljøet være avhengig av at det hele tiden komme inn nye krefter. Når det gjelder folks viten om, ikke bare samisk historie, men samiske spørsmål generelt, så var jo Alta-saken et fabelaktig voksenopplæringskurs for hele befolkninga. Det var både spennende og interessant å være med på det. Vi følte at vi var med på en bølge av framgang på dette området. I dag har ikke det samiske noen særlig framtreddende plass i det hele tatt. Temaet er stort sett avgrenset til Nord-Norge. Jeg ser jo for eksempel at når man nå snakker om at det er få med minoritetsbakgrunn som kommer inn på Stortinget, så tenker man ikke på det samiske. Innflytterminoritetene har stjålet hele bildet. Alta-saken kom på et tidspunkt hvor innvandrerminoritetene hadde ordnet opp i denne typen spørsmål, men uten at det hadde blitt dominerende. Den gangen var nemlig den flerkulturelle diskusjonen sterkere knyttet til det samiske enn den er i dag. Samtidig kan det ikke være tvil om at UiT må være den institusjonen i landet som gjennom sin omfattende kunnskap om kultur møter i nord, sitter med et særlig stort ansvar for å holde befolkningen orientert om denne typen problematikk. Ingen andre kan erstatte UiT på dette området.